

5. Барба Е. Паперовий човен. Трактат про театральну антропологію. Львів : Літопис, 2001. 240 с.
6. Гротовський Є. До бідного театру. Київ : Факт, 2003. 140 с.
7. Клековкін О. Театр як система знаків. Київ : Фенікс, 2010. 360 с.
8. Клековкін О. Сучасний театр: від репрезентації до присутності. Київ : АртЕк, 2014. 280 с.
9. Бондарєва О. Драма як модель свідомості. Київ : Інститут літератури НАН України, 2009. 300 с.
10. Нікоряк Н. Поліфонія сценічного образу в сучасному українському театрі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2018. № 56. С. 10–14.
11. Фішер-Ліхте Е. Естетика перформативності. Київ : Ніка-Центр, 2019. 360 с.
12. Lehmann Н.-Т. *Postdramatic Theatre*. London : Routledge, 2006. 240 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-30>

THEMES AND IMAGES OF CONTEMPORARY UKRAINIAN ART IN THE CONTEXT OF ACTUALIZATION OF THE CHALLENGES OF TIME

ТЕМИ І ОБРАЗИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ ВИКЛИКІВ ЧАСУ

Kyrychenko O. I.

*Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Arts
Central Ukrainian State University
named after Volodymyr Vynnychenko
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Кириченко О. І.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри мистецтв
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира
Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Активний розвиток сучасного українського мистецтва припав на часи, коли в Україні відбувались зміни політичного устрою, коли країна набула незалежності і розпочала самостійний шлях самовизначення, хоча формування напрямів сучасного мистецтва розпочалося раніше, ще у 1970–1980-ті роки. З кінця 1980-х мистецтво відгукується

на ті зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя. З'явилися художники, які відмовилися від традиційної форми художнього висловлювання і від класичної образотворчої системи, рзширилась видова специфіка мистецтва.

Якщо поглибитися в історію становлення та подальшого розвитку сучасного мистецтва в Україні, то початковий етап припадає на період авангарду, далі новий інтерес до сучасних форм мистецтва актуалізується у 1970–1980-ті роки, коли сформувався рух андеграунду. Наступний етап відзначився появою «Нової хвилі» наприкінці 1980-х і у 1990-ті, коли художники активно звертаються до експресіонізму, трансавангарду і власне постмодернізму. Новітній період розпочався на початку 2000-х, в цей час формується інституалізація сучасного мистецтва, створюються акційні групи, мистецтво спрямоване на відтворення національної самоідентичності. У 2014–2020-х події революції Гідності і війни акцентують увагу митців на політичній тематиці. Така періодизація дозволяє визначити основні акценти у виборі тем і образів, що характеризують кожен період.

Метою даної статті є виявлення тематичного спрямування сучасного українського мистецтва на кожному етапі його розвитку та визначення актуалізації викликів часу, які впливали на формування тематики та вибір засобів художнього висловлювання.

Методологічна основа дослідження базується на комплексних загально-наукових методах, серед яких компаративний аналіз, синтез, узагальнення, та методологічних підходах – історико-культурологічному та системному, які спрямовані на теоретичне осмислення зазначеної проблеми.

Дослідники, звертаючись до проблем сучасного українського мистецтва, акцентують увагу на різних аспектах, виявляючи основні тенденції, образну складову та художнє втілення концептуальних ідей, які є змістовою основою сучасного мистецтва. Серед тих, хто аналізує образну систему та її художнє вирішення, слід назвати таких авторів, як О. В. Карпенко, Т. В. Міронова, О. С. Морщакова, В. В. Сапега, О. Ліщинська, К. Носко, О.Соловійов та інші. Проте спеціально тематичний комплекс у контексті актуалізації викликів часу не розглядався. Між тим протягом останньої чверти ХХ і першої чверти ХХІ століть митці звертались до різних тем і образів, різних видів мистецтва, вибір яких визначався актуальністю подій та реакцією на них мистецької спільноти.

Тематика сучасного українського мистецтва визначається актуальними соціальними проблемами, в ньому переважають теми політичного характеру, глобалізації, екології, культурного діалогу, національної ідентичності, які транслуються через живопис, інсталяції

та художні об'єкти, абстракцію, відео-арт, фотографію, мурали, нерідко через провокативні образи. Іноді художники переосмислюють образи масової культури або попередні твори, свосвідно їх інтерпретуючи, вступаючи в діалог з тими чи іншими художніми системами.

Наприкінці 1980-х і у 1990-ті роки теми та образи сучасного українського мистецтва були тісно пов'язані з культурним діалогом, який визначався увагою митців до класичних творів та їхнього переосмислення у новому часовому вимірі. Живопис трансавангарду, представлений іменами О. Голосія, О. Ройтбурда, А. Савадова, О. Гнилицького, Д. Кавсана та інших, нерідко використовує класику в іронічному аспекті, звертаючись до знайомих композицій і прочитуючи їх по-новому, в результаті чого «твір сучасного мистецтва постає і як соціальна комунікативна дія, і як знакова система, яка організовує громадсько-культурний процес, що обумовлює фундаментальне значення інтерпретації для його сприйняття» [1, с. 128–129].

Найменш іронічним предстає О. Голосій. Його монументальне полотно «Жовта кімната», 1989 (200 см x 420 см) викликає асоціації з «Розстрілом» Франсиско Гойї: на картині зображено дивний простір, в якій з двох сторін входять чудові істоти і як би застигають у невідомості, нерозумінні. Саме інтерес до незвіданого, незрозумілого, містичного, тому й притягального, пронизує всю творчість Голосія. І цей страшно-великий смисл тут не іронія.

У першому десятилітті 2000-х живопис в українському сучасному мистецтві залишається актуальним, багато художників навмісно працюють у реалістичній манері, тематично більшість творів відрізняється фантазійністю, незвичністю сюжетів: «поворот до казковості як нова міфологія був узагалі притаманний українському живопису першої половини нульових. Він збігся із загальною тенденцією інфантилізації у світовій культурі» [2]. О. Соловійов називає тут таких художників, як А. Савадов, В. Цаголов, О. Тістол, О. Ройтбурд, О. Гнилицький, М. Мамсіков, В. Кожухар, Е. Колодій та інших. Одночасно дослідник відмічає, що помітною тенденцією залишається в ці роки абстрактний живопис, який яскраво представлений творами А. Криволапа, Т. Сільваші, М. Кривенко, О. Животкова, М. Гейко [2].

Поступово сучасне мистецтво України стає більш активним в освоєнні мистецьких акцій та художніх об'єктів, відтворюється багато інсталяцій, перформансів, поширюється відео-арт та різні види медіа-мистецтва. Політичні реалії входять у художні твори як відгук на події сучасності: інсталяції О. Сайя «Не наступи на граблі», О. Верещака «Терпи. Забудь» (Київ, 2014). Багато уваги в цей час приділяється національним мотивам і темам. Художники використовують сюжети і образи, що тісно пов'язані з місцевим колоритом, як, наприклад,

С. Григорян, який звернувся до карпатських легенд: в інсталяції «Гуцулозавр Карпатський» (2016) він намагається скласти новітню легенду про карпатських динозаврів, що нібито вимерли зовсім нещодавно. Наповнення творів символами та знаками, котрі перегукуються з народними зображувальними традиціями, є характерним для творчості львівянина Романа Романішин: «Гуцульський новий рік», «Гуцульщина. Натюрморт». Національна ідентичність стає темою відео-інсталяції К. Ганейчук «Коди» (2018), в якій представлені 12-метрові рушники, виконані на домотканому полотні і орнаментовані. Коди тут – це інформативні кластери, носії інформації. Художницю цікавить інформація, що закодовується і переноситься в часі народним мистецтвом.

Тема ідентичності набуває значення і в мистецтві 2020-х, хоча відразу після подій Євромайдану і особливо з початком війни «однією з головних тем стало минуле та опрацювання архівів» [3] і власне самі події революції Гідності та війни. Під час війни особливо актуалізується мистецтво плакату, зокрема у творчості О. Шупляка у повний голос звучить заклик боронити українську землю від агресора: «Летять додому лелеки», «Війна», «Прилетіли додому лелеки», «Роззія», «Ukraine», «The War» (всі – 2022) [4, с. 129]. Особливий інтерес у воєнні часи викликав жанр натюрморту, який наділяється глибоким філософським змістом і «підкреслює дуалістичність людського світу: війна та світ, життя та смерть, руйнація та творчість. Предмети, з яких складаються ці натюрморти, одночасно є нагадуванням про тлінність людського життя і вічність людської душі» [5, с. 40]. Такими творами А. Савадова «Сакральний натюрморт» (2016), Д. Мовчана «Vanitas» (2021), які сприймаються символічно. Тематика творів воєнного стану дуже розвінена, крім героїзованих образів військових – наприклад, художник під ником Вітер Степовий створює роботи у техніці піксель-арт, в яких поєднує образи українських військових з історичними постатями, персонажами з давніх міфів, – виникають щоденники (В. Ралко, І. Леві), вони не тільки описують словами події, а й ілюструють кожен день війни (О. Грехов), актуалізується фотографія. Воєнна тема емоційно навантажена, сприймається глядачами дуже близько.

Таким чином, зміст та образи, якими наповнюються твори сучасного українського мистецтва, є відгуком на актуальні події сучасності, на кожному етапі розвитку мистецтва вони набувають різної гостроти та різного смислу. В подальшому необхідно розглянути видову специфіку та втілення актуальних проблем через різні види сучасного мистецтва.

Література:

1. Сапега В. В. Стратегії інтерпретації сучасного мистецтва : лисс. ... кандидата філософських наук: спец.: 09.00.02 – діалектика і методологія пізнання. Одеса, 2019. 238 с.
2. Соловийов О. Тенденції розвитку сучасного українського мистецтва (2000–2020). *Образотворче мистецтво*. 2022. 1–2. С. 47–51.
3. Носко К. Українське сучасне візуальне мистецтво за 30 років: як змінювалось та чого чекати у майбутньому. Суспільне Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/1231550-laboratoria-spilnogo-mistecki-praktiki-2000-h/> (Дата звернення 23.02.2026).
4. Карпенко О. В. Аналіз основних тенденцій сучасного українського живопису воєнного часу та мистецькі паралелі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 2. С. 127–134.
5. Федорец С. В., Братусь І. В. «Воєнний натюрморт» в сучасному українському мистецтві. *Young Scientist*. № 6 (130). 2024. С. 37–41.